

Ylitornion rantayleiskaavan Natura-tarvearviointi

Johdanto

ELY-keskus toteaa 29.5.2017 päivätyssä lausunnossaan (LAPELY/4232/2015) Ylitornion rantayleiskaavan luonnoksesta, ettei luonnosvaiheen Natura-vaikutusten tarkastelua ole laadittu asianmukaisesti. Tässä Natura-arvioinnin tarveharkinnassa on arvioitu Ylitornion rantayleiskaavan mahdollisia vaikutuksia Natura-alueisiin Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöalue (SAC FI1301912) ja Kainuunkylän saaret (SAC/SPA FI1302105) sekä varsinaisen luonnonsuojelulain 65 §:n mukaisen Natura-arvioinnin tarvetta.

Luonnonsuojelulain 65 §:n mukaan Natura-arviointi on tehtävä, mikäli hanke tai suunnitelma joko yksistään tai tarkasteltuna yhdessä muiden hankkeiden ja suunnitelmien kanssa todennäköisesti merkittävästi heikentää valtioneuvoston Natura 2000 -verkostoon ehdottaman tai verkostoon sisällytetyn alueen niitä luonnonarvoja, joiden suojelemiseksi alue on sisällytetty Natura 2000 -verkostoon. Tarveharkinnan tarkoituksena on arvioida varsinaisen Natura-arvioinnin tarvetta.

Natura-alueet

Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöalue (SAC FI1301912)

Ylitornion rantayleiskaava-alue sijaitsee Tornionjoen varressa. Tornionjoki kuuluu Natura2000 -verkoston alueeseen **Tornionjoen ja Muonionjoen vesistöalue (SAC FI1301912)**. Natura-alue on aluetyypiltään SAC, eli se on erityisten suojelutoimien alue. Torniojoen - Muoniojoen vesistö sijaitsee Tornion, Ylitornion, Kolarin, Pellon, Muonion, Enontekiön ja Kittilän kuntien alueella ja sen kokonaispinta-ala on 32 000 ha. Tornionjoen - Muonionjoen jokireitin pituus Kilpisjärveltä Perämerelle on yhteensä noin 500 km. Tengeliönjoen vesistöalue ei kuulu alueeseen, koska se on rakennettu voimatalouskäyttöä varten. Tornion - Muonionjoki on Kalixjoen ohella ainoa Suomen ja koko EU:n säännöstelemätön suuri jokivesistö. Tornionjokilaakso rannikolta Pellon korkeudelle saakka on suurimmaksi osaksi maatalouden muovaamaa kulttuurimaisemaa.

Veden laadun suhteen Muonionjoen yläosa on luonnontilainen, hyvin vähän kuormitettu vesistö. Suurimmaksi osaksi jokea voidaan pitää karuna vesistönä ja veden laatu vesistöalueella on suurimmaksi osaksi hyvä tai erinomainen. Ihmistoiminnasta aiheutuva kuormitus painottuu joen alaosalle, missä suurimmat kuormittajat ovat maa- ja metsätalous sekä taajamien ja haja-asutuksen jätevedet. Tornionjoki on arvokas vaelluskalajoki, sillä Suomessa on Tornionjoen lisäksi enää Simojoessa luonnonvaraisesti lisääntyvä Itämeren lohikanta. Jokeen nousee kutemaan myös meritaimen ja vaellussiika.

Torniojoen - Muoniojoen vesistön Natura-alueen pääasiallisena toteutuskeinona on Ruotsin ja Suomen välinen rajajokisopimus. Niiltä osin kun rajajokisopimuksessa ei ole erityisiä määräyksiä, noudatetaan vesilain säännöksiä. Tornion – Muonionjoen sivuvesistöjen osalta toteutuskeinona on myös koskiensuojelulaki.

Alueen suojeluperusteena ovat luontodirektiivin mukaiset luontotyytit; Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit (94 %), Tunturijoen ja purot (5 %) ja Pikkujoen ja purot (1 %). Uudet suojeluperusteena olevat kaksi jälkimmäistä luontotyyppiä tulevat voimaan lähiaikoina. Tunturijoen ja purot luontotyyppiä ei esiinny kaava-alueella. Luontodirektiivin liitteen II lajeista alueen suojeluperusteena on saukko.

Kainuunkylän saaret (SAC/SPA FI1302105)

Ylitornion rantayleiskaava-alueen eteläosassa on Natura-alue **Kainuunkylän saaret (SAC/SPA FI1302105)**, joka on aluetyypiltään sekä SAC (erityisten suojelutoimien alue) että SPA (lintualue). Kainuunkylän saaret Natura-alue on kooltaan 1005 ha. Kainuunkylän saaret on Tornionjoen suurin suvantoalue. Joki jakaantuu tällä kohtaa useaksi haaraksi, joiden väliin jää kymmenkunta isoa saarta. Saaret ovat suurimmaksi osaksi

tulvaniittyjä. Uloimpana vesirajassa on suursaratulvaniittyjä, ylempänä on luhtaisia tulvaniittyjä ja saratulvaniittyjä. Kauempana vesirajasta on pensaikkoo. Saaret ovat touko-kesäkuun tulvahuippuina lähes täysin veden peitossa. Alue on yksi koko Suomen laajimmista tulvaniittyalueista. Natura-alueen suojelu tullaan toteuttamaan luonnonsuojelulain ja rakennuslain nojalla (vesialueet vesilaki, rajajokisopimus). Kainuunkylän saaret kuuluu valtakunnalliseen lintuvesiensuojeluohjelmaan ja se on pesimälinnustoltaan Lapin arvokkain lintuvesi. Alue on Ramsar-kohde, eli kansainvälisesti merkittävä kosteikkokohde.

Natura-alueen suojelun perusteena ovat luontodirektiivin luontotyypeistä Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit (30 %) ja pohjoiset boreaaliset tulvaniityt (65 %). Luontodirektiivin liitteen II lajeista alueella esiintyy pohjansorsimo ja lintudirektiivin (2009/147/EY) linnuista kaakkuri, kalatiira, kurki, lapintiira, laulujoutsen, liro, pikkulokki, ruskosuohaukka, sinisuohaukka, suokukko, suopöllö, uivelo, vesipääsky sekä yksi uhanalainen laji, jonka tiedot ovat salassa pidettäviä. Lintudirektiivin liitteessä I mainitsemattomat säännöllisesti esiintyvät muuttolinnut ovat heinätavi, jouhisorsa, lapasorsa, lapinsirri, mustalintu, mustaviklo, naurulokki, nuolihaukka, punajalkaviklo ja tuulihaukka.

Ylitornion rantayleiskaava

Kaava-alueella rantaviivan kokonaismitta on 103 633 m, saarten rantaviiva on 77 031 m. Kunnan tavoitteena on noin 100 uutta rakennuspaikkaa ranta-alueille. Osayleiskaavassa on esitetty yhteensä 159 uutta rakennuspaikkaa, joista 113 sijoittuu Tornionjoen ranta-alueille. Voimassa olevan kaavan mitoituksen mukaisia näistä uusista on 29 (Tornionjoella 18). Lisäksi voimassa olevan kaavan AP- ja RA -alueille (niille osille, joille ei ole tehty emätilalaskennan mukaista mitoitusta) uusista rakennuspaikoista sijoittuu 31 (Tornionjoella 23). Voimassa olevaan kaavaan verrattuna uusia rakennuspaikkoja on siis yhteensä 99, näistä Tornionjoella 72 ja Portimojärven suunnalla 27.

Rantayleiskaavassa rantavyöhyke on määritetty maaston, maiseman ja etäisyyden perusteella (etäisyys 50-200 m). Tälle alueelle rakennuspaikat (olevat ja uudet) on osoitettu kiinteistökohtaisesti. Olevia on noin 500, uusia siis reilu 150. Rantavyöhykkeen taakse jää merkittävä osa alueen olevasta kylärakenteesta mm. Pekanpäässä, Poikkilahdessa, Kainuunkylässä, Armassaaressa, Taroniemessä, Purasenvaarassa ja Närkissä. Kyläalueita on kaavassa esitetty laajennettavaksi, mutta rakennuspaikkoja ei ole mitoitettu. Uudet rakentamisen alueet täydentävät olevia, uusia alueita ei ole avattu.

Tieyhteydet on järjestettävissä lähes kaikille uusille rakennuspaikoille olevia tieyhteyksiä pitkin. Virkistyskohteet ja -reitit ovat lähes kaikki olevia, nykyisiä teitä ja polkuja sekä rannassa olevia veneensäilytyspaikkoja, rantautumispaikkoja tai uimarantoja. Lisäksi ranta-alueella on matkailupalveluja (leirintäalue ja mökkimajoitusalue) sekä maatiloja (yhteensä 20).

Mikäli kaikki osoitetut alueet rakentuisivat täysimääräisinä, rakentamisen määrän lisäys olisi isolla osalla aluetta huomattava. Tällöin muun muassa viemäröintiin tulisi saada keskitettyjä ratkaisuja.

Alueella voimassa olevassa kaavassa on mahdollistettu huomattava lisärakentaminen, johon verrattuna nyt tekeillä oleva osayleiskaavan muutos ei mahdollista merkittävää rakentamisen lisäystä.

Kaavaratkaisussa uusi rakentaminen on osoitettu pääosin nykyisen kylärakenteen yhteyteen. Tiivistämällä olevia kyliä ja lisäämällä kylien rakentamista yhdyskuntatekniikkaa pystytään hyödyntämään entistä tehokkaammin. Osoitetulla rakentamisella ei muuteta suuresti vapaan rantaviivan määrää verrattuna voimassa olevaan yleiskaavaan. Tornionjoen saaret on jätetty pääosin uudelta rakentamiselta vapaiksi ja osittain virkistysalueiksi. Saaret ovat suurelta osin tulvauhan alaisia, eikä rakentamisen vaatima alueiden muokkaus sovellu maisemallisesti herkille alueille. Korkeampiin saariin, joissa on jo rakentamista, on osoitettu muutamia uusia rakennuspaikkoja. Lisäksi Marjosaaren elinvoimaisuutta on haluttu vahvistaa uusilla rakennuspaikoilla.

Vesi- ja jätehuoltoa koskevilla määräyksillä pyritään ehkäisemään haja-asutuksen lisääntymisen aiheuttamaa vesistökuormitusta. Tulvauhan alaiset alueet on selvitetty, eikä näille alueille ole osoitettu uutta rakentamista. Pohjavesialueille ei ole osoitettu uutta rakentamista. Kaavamääräysten mukaan rakentaminen tulee tapahtua alueen ympäristöarvoja loukkaamatta. Rakennuspaikalla tulee rantavyöhykkeen kasvillisuus pääosin säilyttää ja harventaminen tai raivaaminen on sallittua esim. perinnemaiseman palauttamiseksi.

Torniojoen Natura-alueelle on osoitettu uusia rakennuspaikkoja saariin, joissa on jo rakentamista (Kauvosaari olevia kolme ja uusia neljä, Kuussaari olevia neljä ja uusia kaksi). Lisäksi Marjosaareen on esitetty uutta rakentamista, jota on jo voimassa olevassa kaavassa. Eteläosalla Tulkkilansaareessa on yksi uusi rakennuspaikka, koska siihen on tehty osayleiskaavamuutos, jolla rakennuspaikka on tarkasteltu.

Aluekohtaisesti tarkasteltuna Kainuunkylän Natura-alueen kohdalle mannerrannalle on kaavassa osoitettu uusia rakennuspaikkoja 23 (13 asuinrakennuksen, 10 lomarakennuksen paikkaa) ja AT-alueille voi sijoittua maksimissaan noin 30 uutta rakennuspaikkaa. Olevia on 118, näistä asuinrakennuksia 92 ja lomarakennuksia 26. Oleviin sisältyy kahdeksan maatilaa (yksi maatila myös lähistöllä valtatie itäpuolella). Rakennuspaikat eivät Kainuunkylän kohdalla rajoitu rantaan, vaan ovat etäämmällä rantavyöhykkeellä. Kainuunkylän Natura-alueelle ei ole osoitettu rakennuspaikkoja.

Vaikutukset Natura-alueille

Torniojoen-Muoniojoen vesistöalue

Tornionjoen ja Muoniojoen vesistöalueen Natura-alueen suojelun perusteena ovat luontotyypit Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit ja Pikkujoet ja purot. Mahdollisia heikentäviä vaikutuksia luontotyyppisiin voisi aiheutua vesien likaantumisesta. Vesi- ja jätehuoltoa koskevilla määräyksillä pyritään ehkäisemään haja-asutuksen lisääntymisen aiheuttamaa vesistökuormitusta.

Luontodirektiivin liitteen II lajeista alueen suojeluperusteena on saukko. Saukon elinympäristöä ovat vesistöt. Erityisesti koskien sulapaikat ovat sille tärkeitä talviaikaan. Saukot liikkuvat laajoilla alueilla vesistöjä myöten. Vaikutuksia lajiin voisivat olla elinympäristön muutos, ja häirinnän lisääntyminen kaavan mahdollistaman asutuksen lisääntymisen myötä. Alueen laajuuden vuoksi näillä ei arvioida olevan erityistä merkitystä lajin kannalta.

Ylitornion rantayleiskaavalla ei arvioida olevan vaikutusta Natura-alueen eheyteen. Koko vesistöalueen laajuutta ajatellen kaavan mahdollistama rakentamisen lisääntyminen on vähäistä.

Kainuunkylän saaret

Natura-alueelle ei ole Ylitornion rantayleiskaavassa osoitettu rakentamista, joten kaavasta ei aiheudu suoria vaikutuksia Natura-alueiden suojelun perusteena oleville luontotyypeille tai lajeille.

Kainuunkylän Natura-alueen suojelun perusteena ovat luontodirektiivin luontotyypeistä Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit ja pohjoiset borealiset tulvaniityt. Välillisiä vaikutuksia näihin luontotyyppisiin voisi aiheutua vesien likaantumisesta ja liikkumisen lisääntymisestä saarissa ja sen myötä kasvillisuuden kulumisesta. Tulvaniityt ovat saarissa ja ne ovat kosteita ympäristöjä. Liikkumisen ohjautuminen niille on hyvin epätodennäköistä. Tulvaniityt ylläpitävät joen jäiden ja tulvien vaikutus, joiden vaikutus on huomattavasti liikkumista suurempaa. Tulvaniityt ovat olleet aiemmin laajempia, mutta niiton ja laidunnuksen loputtua alueet alkavat pensoittua. Hoitotoimenpidesuosituksia tulvaniityille ovat raivaus, niitto ja laidunnus.

Luontodirektiivin liitteen II lajeista Kainuunkylän Natura-alueella esiintyy pohjansorsimo ja lintudirektiivin (2009/147/EY) linnuista kaakkuri, kalatiira, kurki, lapintiira, laulujoutsen, liro, pikkulokki, ruskosuohaukka, sinisuohaukka, suokukko, suopöllö, uivelo, vesipääsky sekä yksi uhanalainen laji, jonka tiedot ovat salassa pidettäviä. Lintudirektiivin liitteessä I mainitsemattomat säännöllisesti esiintyvät muuttolinnut ovat heinätavi, jouhisorsa, lapasorsa, lapinsirri, mustalintu, mustaviklo, naurulokki, nuolihaukka, punajalkaviklo ja tuulihaukka. Linnustoon kohdistuvia vaikutuksia voisi olla lisääntyvän liikkumisen aiheuttama häirintä. Kuten edellä on todettu, on epätodennäköistä, että liikkuminen saarissa lisääntyy. Asutuksen lisääntyessä veneily voi kuitenkin Kainuunkylän saarten alueella lisääntyä ja tästä voi aiheutua häiriötä linnustolle erityisesti pesimäaikaan. Veneily Tornionjoella liittyy yleensä kalastukseen, joka on säänneltyä. Kalastus keskittyy pääosin koskiosuuksille. Näin ollen vaikutukset ovat epätodennäköisiä.

Rantayleiskaavassa tullaan Natura-alue Kainuunkylän saaret esittämään merkinnällä SL-1 (luonnonsuojelualue, luonnonsuojelulain nojalla suojeltavaksi tarkoitettu alue). Alue on myös maakuntakaavassa esitetty SL-merkinnällä. Ylitornion rantayleiskaavalla ei arvioida olevan vaikutusta Natura-alueen eheyteen.

Yhteisvaikutukset muiden hankkeiden kanssa

Tornionjoen/Muonionjoen alueella pohjoisempana on vireillä mm. kaivoshankkeita. Näiden vaikutuksia vesistölle käsitellään YVA-prosesseissa sekä ympäristö- ja vesitalousluvissa. Kolarissa ja Pellossa on voimassa osayleiskaavat, joiden pohjalta Muonion- ja Tornionjoen ranta-alueiden lisärakentaminen on mahdollista. Ylitornion osan lisärakentaminen tuo lisän vesistövaikutuksiin muiden kuntien ohella, mutta lisäyksen ei katsota olevan merkittävää koko jokiosuuden laajuus huomioiden. Suurempi vaikutus olisi kaivosteollisuudella, erityisesti poikkeus- tai onnettomuustilanteissa. Lisärakentaminen ja jätevesiratkaisut vähentävät osayleiskaavoituksen myötä tulevien vaikutusten mahdollisuutta.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Ylitornion rantayleiskaava-alueen pohjoisin osa sijaitsee kokonaan Tornionjoen-Muonionjoen Natura-alueella, vesistöalueen valuma-alueella. Kuivakankaalta etelään Natura-alue käsittää Torniojoen vesialuetta saarineen jokirantaan saakka. Kaava-alueen pohjoisimmalla Natura-alueella olevalla osalla on asutusta Kauvosaarenpäästä Kaulirantaan ja edelleen Kuivakankaalle. Alueen poikki kulkee mm. Kilpisjärventie ja junarata. Alue ei nykyiselläänkään ole luonnontilaista. Rakennuspaikkojen lisääntyminen kaavan myötä ei suuresti muuta nykytilaa.

Ylitornion rantayleiskaavasta aiheutuvia mahdollisia vaikutuksia Tornionjoen-Muonionjoen vesistöalueen Natura-alueen suojeluperusteina oleville luontotyypeille voisi olla vesien likaantuminen ja luontotyyppin heikentyminen sitä kautta. Vaikutuksia Kainuunkylän saarten Natura-alueen suojeluperusteena oleviin luontotyypppeihin ja lajeihin voisi olla vesien likaantumisen lisäksi kasvillisuuden kuluminen ja linnustoon kohdistuva häirintä. Mahdolliset vaikutukset arvioidaan epätodennäköisiksi, joten varsinainen luonnonsuojelulain 65 §:n mukainen Natura-arviointi ei ole tarpeen.